

УДК 343.8(09)

Бабак М.А.

асп. НУ «Запорізька політехніка»

УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИПРАВНИХ АРЕШТАНТСЬКИХ ВІДДІЛЕННЯХ ЦИВІЛЬНОГО ВІДОМСТВА ЗА ЗАКОНОМ 1909 РОКУ

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання (далі - УДЗ) є одним із ключових інструментів стимулювання слухняної поведінки засуджених до позбавлення волі в системі кримінально-виконавчої системи. Історія інституту УДЗ у країні має довгий період існування, пройшовши складний та суперечливий розвиток. Для більш детального та ефективного аналізу та вдосконалення застосування цього інституту, важливо розглянути умови його виникнення і розвитку під час режиму самодержавства.

Як стверджує Пальченкова В.М. у своїй монографії, на початку ХІХ ст. починають домінувати ідеї морального виправлення засуджених через гуманізацію покарання, залучення до впливу на злочинів представників освічених верств населення [1, с.142].

Так, в 1819 р., за часів правління Олександра І, на зразок Британського біблійного товариства було створено Товариство піклувальне про тюрми, метою якого стало переважно моральне виправлення засуджених. Вважаємо, що саме ця подія може вважатися першим кроком до започаткування УДЗ на теренах України. Через 90 років, за безпосередньої участі членів Товариства, засуджені, яких було визнано як таких, що виправилися, вперше почали звільнятися достроково.

Закон про УДЗ було ухвалено 22 червня 1909р. (далі Закон)у ньому вперше було закріплено відповідний термін [2].

Статут про тих, які утримується під вартою в редакції 1909 р. закріпив норми, що передбачили підстави дострокового звільнення та встановили категорії осіб, які отримали цю можливість.

Засуджений набув право на УДЗ тільки, якщо був засуджений до виправного будинку або виправного арештантського відділення.

Згідно ст.1 Закону визначено, що засуджені до виправних арештантських відділень можуть бути умовно звільнені від відбування покарання не менш як через 3/4 відбутого терміну покарання, якщо вони

перебували в місцях позбавлення волі не менш ніж 6 місяців без зарахування в цей строк часу тримання під вартою.

УЗД могло бути застосоване до засуджених у випадках, якщо їх поведінка під час відбування покарання дає підстави вважати, що вони можуть вести законослухняне життя (ст.2).

Питання про УЗД, відповідно до ст. 3 Закону, належало особам прокурорського нагляду, начальнику місця ув'язнення, директорам та членам Товариства піклування про тюрми, членам патронату, духовним особам та лікарям. Такі питання вирішувалися на особливих нарадах, в яких приймали участь перелічені посадові особи. Головував на нараді мировий суддя. Рішення про УЗД ухвалювалося голосуванням. Для винесення позитивного вердикту була потрібна більшість голосів. У разі її отримання матеріали спрямовувалися до окружного суду для прийняття остаточного рішення. Якщо відносно засудженого було прийнято рішення про відмову в УЗД, у такому випадку він мав право подати повторне клопотання, але тільки через три місяці.

Якщо рішення про УЗД було позитивним то начальник місця позбавлення волі повинен був в межах доби привести рішення до виконання. Про УЗД начальник установи повідомляв засудженого під розпис. В рішенні обов'язково зазначалося місце відбування УЗД та умови звільнення. Після оголошення рішення про УЗД начальник видавав розпорядження про виділення коштів засудженому. Такі кошти проводилися частинами по мірі їх необхідності.

Ст. 18 Закону були визначені обов'язки, які накладалися на засудженого, а саме, він повинен був у межах доби після прибуття на місце проживання повідомити поліцейське управління про своє прибуття і подальше відбування УЗД. Засуджений не міг більше одного місяця відлучатися від визначеного місця проживання без дозволу органів нагляду.

Також у ст. 20 Законі були визначені умови для скасування УЗД, а саме, такий захід скасувався через скоєння засудженим нового караного діяння або у випадку встановлення його ганебної поведінки, що загрожувало конкретній особі чи громадському порядку.

Якщо засудженого під час УЗД було взято під варту, у такому випадку строк відбуття УЗД не зараховувався, тобто призупинявся [2].

Розглядаючи ефективність інституту умовного дострокового звільнення, П. І. Люблінський вказував на його багатоаспектний характер: «Умове дострокове звільнення має різноманітні цілі. З погляду внутрішньо-тюремного режиму це може бути розглянуто як винагорода за дотримання тюремної дисципліни та як засіб індивідуалізації покарання. З точки зору соціально-превентивних

завдань, можливість надання дострокового звільнення залежить від особистості ув'язненого та його моральних характеристик» [3].

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що концепція морального виправлення засуджених через гуманізацію покарання, можливість засудженим повернутися до нормального життя та залучення до цього процесу представників громадськості, освічених верств населення, стала домінувати в підходах до виконання покарання на початку ХХ ст. Вважаємо, що при прийнятті Закону 1909 р. тюремне ув'язнення втратило свою виключно каральну спрямованість і почало здійснюватися з акцентом на виправлення та перевиховання засуджених. У цілому, Закон «Про умовне дострокове звільнення» відіграв значну роль у формуванні та реалізації пенітенціарної політики. Цей правовий акт став ключовим інструментом, який закріпив тенденції імперського законодавства у період після реформ, спрямованих на впровадження принципів диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пальченкова В.М. Трансформація громадського контролю за виконанням покарань: історико-правовий аналіз: Монографія. Запоріжжя. Акцент. 2013. 540 с.
2. Закон про умовне дострокове звільнення з викладом міркувань, на яких він ґрунтується / за ред. Д. А. Коптева, 1909. - 374 с.
3. Люблінський П. І. Основні риси умовного дострокового звільнення за законом 22 червня 1909 року. *Питання права*. 1910. С.37-38.